

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

М. О. Дерманська

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ОіО-41,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – к.е.н., доцент Н. М. Позняковська

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті основну увагу приділено аналізу фінансового моніторингу як інструменту державного фінансового контролю, адже явище тіньової економіки є досить поширеним та несе за собою негативні наслідки для економічного розвитку країни. Також розглянуто відмінність між поняттями «первинний фінансовий моніторинг» та «державний фінансовий моніторинг».

Ключові слова: фінансовий моніторинг, легалізація коштів, фінансові операції, тіньова економіка.

In the article, the main attention is paid to the analysis of financial monitoring as a tool of state financial control, because the phenomenon of the shadow economy is quite widespread and carries with its negative consequences for the economic development of the country. The difference between the concepts of "primary financial monitoring" and "state financial monitoring" is also considered.

Keywords: financial monitoring, legalization of funds, financial operations, shadow economy.

Проблема тіньової економіки є досить актуальною з часів становлення незалежності України й до сьогодні. Хабарі, заробітні плати в конвертах, нелегальна робоча сила, заниження доходів деяких підприємств, необліковані готівкові операції та незаконні види діяльності – ці причини є основними з тих, що спричиняють збільшення частки тіньової економіки і, як наслідок, державний бюджет недоотримує кошти та сповільнюється економічний розвиток України.

Питанням фінансового моніторингу присвячено немало досліджень та праць. Зокрема, їх досліджували А. О. Клименко, Л. К. Воронова, А. П. Гаврилишин, О. Є. Костюченко, І. Г. Бірюкова та багато інших. Однак часи змінюються, а проблеми в економіці України лишаються, тому існує потреба в актуальному дослідженні даної теми в наш час.

Метою даної статті є повне розкриття поняття «фінансовий моніторинг» та визначення його ролі в процесі державного фінансового контролю.

Незважаючи на те, що останні декілька років рівень тіньової економіки тримається практично на одному рівні (а саме 31% від офіційного ВВП у 2021 році – згідно інформації Міністерства економічного розвитку) – це значення все одно є досить високим.

Вважається, що дана стабільність обумовлена тим, що суб'єкти господарювання пристосувалися до роботи в умовах обмежень та розробили нові схеми та канали тіньової діяльності. Окрім того, варто розуміти, що насправді це значення може бути і вищим, адже оцінити рівень тінізації економіки доволі складно [5].

В результаті проведення крайньої Національної оцінки ризиків було визначено основні загрози економіки України: високий рівень корупції; високий рівень офшоризації; нестабільна безпекова ситуація в країні; недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу; незаконна економічна діяльність; ризик фінансування тероризму.

І як результат усіх перерахованих вище ризиків, які прямо впливають на рівень тіньової економіки країни, маємо високий рівень тінізації національної економіки [6].

Отже, вивчаючи проблематику даного питання, а саме подолання легалізації доходів, котрі одержані злочинним шляхом, необхідно зазначити, що фінансовий моніторинг є одним із найбільш ефективних засобів протидії цьому.

Фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1].

Законодавчою основою фінансового моніторингу є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. №361-ІХ. Ухвалення даного Закону було обумовлено міжнародними угодами України, зобов'язаннями України за Угодою про асоціацію з ЄС та вимогами Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ).

Існує дві форми фінансового моніторингу – первинний фінансовий моніторинг та державний фінансовий моніторинг [2]. Відповідно є первинні та державні суб'єкти фінансового моніторингу (таблиця).

Таблиця

Суб'єкти фінансового моніторингу (ст.6 Закону №361)		
Первинні		Державні
звичайні	спеціально визначені	
Банки	Аудитори та аудиторські фірми	Національний банк України
Страхові компанії/брокери	Бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку	Міністерство фінансів України
Кредитні спілки	Суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування	Міністерство юстиції України
Платіжні організації	Адвокати та адвокатські бюро	Національна комісія з цінних паперів та фондових ринків
Інші фінансові установи	Суб'єкти господарювання, які надають юридичні послуги	Міністерство цифрової трансформації України
Ломбарди	Особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами	Державна служба фінансового моніторингу
Товарні біржі	Посередники в операціях з купівлі-продажу нерухомого майна (рієлтори)	
Учасники фондового ринку	Продавці за готівку дорогоцінних металів/каміння та виробів з них	
Оператори поштового зв'язку	Суб'єкти господарювання, які проводять лотереї/азартні ігри	
Представництва нерезидентів, які надають фінансові послуги в Україні		

Постачальники послуг, пов'язані з обігом віртуальних активів (криптовалют)		
Інші юридичні особи, які надають окремі фінансові послуги		

Отже, суб'єктів первинного фінансового моніторингу можна умовно розділити на дві групи – звичайні та спеціальні. До першої групи відносяться такі суб'єкти, діяльність яких безпосередньо пов'язана з операціями, які в собі несуть ризик відмивання та легалізації «незаконних» грошей. До другої групи відносяться суб'єкти, які не надають фінансові послуги, проте, в силу своєї діяльності, можуть стати носіями інформації та бути використаними для відмивання та легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

В Україні система фінансового моніторингу охоплює фактично усіх, хто надає фінансові послуги та передбачає тісну взаємодію різних міністерств та суб'єктів господарювання [7]. Кожна з зазначених установ відіграє важливу, специфічну, визначену законодавством роль у даній єдиній системі протидії.

У цілому, система фінансового моніторингу є сукупністю форм та методів взаємовідносин, що виникають при проведенні фінансових операцій клієнтами через фінансові установи з урахуванням обов'язків, що покладені на них Законом. А саме проведення заходів щодо повного та своєчасного запобігання і протидії легалізації доходів, котрі здобуті злочинним шляхом, фінансування тероризму, а також сукупності збору, обробки, аналізу та передачі інформації до спеціалізованих органів держави, які, в свою чергу, здійснюють перевірку правомірності проведення таких операцій і перевіряють джерела походження доходів клієнтів та слідкують за послідовним економічно-соціальним розвитком суспільства та здійснюють боротьбу з суспільно небезпечними явищами [8].

Фінансовий моніторинг є доволі дієвим інструментом в боротьбі з проблемою тінізації економіки, але лише за умови, що суб'єкти фінансового моніторингу застосовуватимуть його належним чином. Насамперед, важливе зосередження уваги на усуненні таких недоліків, як недосконалість законодавчої бази, брак висококваліфікованих працівників сфери фінансового моніторингу та формування чітких вимог до суб'єктів фінансового моніторингу, а також проаналізувати ситуацію та запропонувати нові шляхи підвищення ефективності фінансового моніторингу та детінізації економіки.

В умовах воєнного стану фінансовий моніторинг не втрачає своєї актуальності, радше навпаки – посилено роботу ФАТФ щодо боротьби з фінансуванням тероризму, заблоковано більше, ніж півтори тисячі рахунків колаборантів, проаналізовано понад 330 тисяч переказів коштів закордон, передано до правоохоронних та розвідувальних органів підозрілих операцій на майже 39 мільярдів гривень станом на початок грудня 2022 року. Професійний та якісний фінансовий моніторинг не зважаючи ні на що – одна з умов для перемоги України.

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-ІХ. Дата оновлення: 02.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831> (дата звернення: 25.11.2022). 2. Офіційний сайт Національного банку України. 2022. URL: <https://bank.gov.ua>. (дата звернення: 26.11.2022). 3. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. 2022. URL: <http://www.sdfm.gov.ua> (дата звернення: 26.11.2022). 4. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. 2022. URL: <https://mtu.gov.ua> (дата звернення: 27.11.2022). 5. Офіційний сайт Міністерства економіки України. 2022. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 27.11.2022). 6. Звіт про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму. 2019. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/HOP/Документи/Zvit.pdf.pdf> (дата звернення: 28.11.2022). 7. Рекуненко Т. О., Самойленко О. О. Фінансовий моніторинг в системі протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 158–161. 8. Бухтіарова А. Г., Тетерева О. Ю. Фінансовий моніторинг як інструмент детінізації банківської системи. *Вісник СумДУ. Економіка*. 2019. № 3. С. 59 – 65.